گلزار عثمانی

مع

تہنیت تقریب کدخدائی شہزادگانِ آصف جاہی

ہدیۂ مختصر

مولانا محمد عبد القوی۔ فانیؔ۔ ایم۔ اے (علیگ) چشتی صابری

وقار الملک گولڈ میڈلسٹ

سابق پرفسور فارسی و عربی۔ گورنمنٹ مارس کالج ناگ پور

مدیر مجلۂ بین المللی "البیان"

معلّم حال شعبۂ فارسی و اُردو۔ جامعہ لکھنؤ

بعنوان ذیل از مصنف علام یافتہ می شود

مطبع آسی، محمود نگر لکھنؤ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

قصیدہ

در ستائشِ ہز اکزالٹڈ ہائینس لفٹنٹ جنرل اعلیحضرت بندگانِ عالی، سپہ سالار مظفر الملک والممالک نظام الدولہ نظام الملک نواب سر میر عثمان علیخان بہادر فتح جنگ آصف جاہ سلطان العلوم جی سی ایس آئی جی، بی ای شہریارِ ممالکِ محروسہ دکن خلد اللہ ملکہ و سلطنتہ

ہمہ گل است و یاسمن بطرف جو بیارہا	بہار کرد عنبریں ہوائے مرغزارہا
بنفشہ رستہ در چمن شقیق و لالہ در دمن	بہر کجا کہ بنگری ہجوم نو بہارہا
چو زلفِ یار مشکبو شدہ است دہر کو بہ کو	جہاں شدہ ز چار سو برنگ و بو تتارہا
بدہر اندروں ہمہ می است و بانگِ چنگ و نے	بدشت و راغ و کوہ و در پری و شان نگارہا
گل است و لالہ چار سو شدہ است دہر مشکبو	ببانگ و نغمہ ہر کجا عنادل است و سارہا

مصوّر است ہر زمین برنگ و بوئے دلبراں ‌ ‌ ہمہ جناں ہمہ ارم بدشت و کوہسارہا

ترانہ ریز بار بد ہوا بدشت و در جبل ‌ ‌ عروق آبکش ہمہ بسر شجر چو تارہا

ہمہ تل است چوں چمن زلالہا و یاسمن ‌ ‌ پر از گل است و نارون مغاکہا و غارہا

بریخت ابر شیرہا بہر چہار سو ہمہ ‌ ‌ شگوفہا بہر شجر چو طفل شیرخوارہا

گل است و لالہ و سمن بدشت و باغ ہر کجا ‌ ‌ بطرف آبجو ہمہ ز سروہا قطارہا

زبانگ سار و کبکہا نشاط در چمن ہمہ ‌ ‌ عنادل اند نغمہ گو فراز شاخسارہا

ہمہ جہاں نگار ہیں دو چہر رشک حور عیں ‌ ‌ ہوا شدہ است عنبریں بہر کجا تتارہا

جہاں بہشت جاوداں برنگ و بوئے مہوشاں ‌ ‌ بہر کجا کہ بنگری بعکس لالہ زارہا

بسنگہا و خشتہا مصوّر است گلستاں ‌ ‌ دمیدہ است ارغواں ہمہ ز نوک خارہا

بروئے دلبراں ہمہ ارم شدہ است تعبیہ ‌ ‌ بزلف شاہداں ہمہ نہفتہ صد تتارہا

بہر زمیں بہر کجا ہمہ گل است و ارغواں ‌ ‌ بنفشہ رستہ چارسو بدشت و کوہسارہا

ز کشتہا ہمہ جہاں برنگ و بو چو گلستاں ‌ ‌ ہمہ گل است و ارغواں بسوئے مرغزارہا

ترانۂ عنادل است بہر کجا بدشتہا ‌ ‌ بہ نغمہ اند چار سو تدروہا و سارہا

صدائے رود و نے ہمہ بطرف باغ ہر کجا ‌ ‌ پیالہائے مے ہمہ بدست میگسارہا

بدشت اگر نظر کنی ہمہ مے است و مے پرست ‌ ‌ بنغمہ مطرباں ہمہ بہت اند و کنارہا

بہ بزم و ہر چہار سو مے است و شاہداں ہمہ ‌ ‌ سرود و چنگ و رود و نے بطرف جوئبارہا

بیا و نوش و چنگ و نے جہاں چو باغ حور عیں ‌ ‌ مے است و شاہداں ہمہ بدشت و کوہسارہا

زنامیہ ہمہ جہاں شدہ چو بزم شاہداں ‎ مصوّراست سُو بسو بدشت و کوہسارہا

بجام لالہ مے ہمہ بہ بزم باغ چارسو ‎ عروس گل برقص و ہم بہ نغمہ کبک وسارہا

جہاں برنگ بو ہمہ شدہ لسان گلستاں ‎ مصوّراست چار سُو چو منظر بہارہا

ہمہ تدرو چار سو صدائے سار کو بہ کو ‎ زکبک پر شدہ زمیں ہزارہا ہزارہا

زبس سپید یاسمیں زمیں شدہ است عنبریں ‎ کشادہ کاروان چیں بکوہ و دشت بارہا

بدشت اگر نظر کنی ہمہ گل است و یاسمیں ‎ بدامن جبل ہمہ نشاط آشکارہا

بروز روئے شاہداں شب است چارسو عیاں ‎ بملک رُوم مُنتشر سپاہ زنگبارہا

بدشت چارسُو ہمہ بنفشہ رُستہ ہر کجا ‎ مصوّر از گل و سمن کنار جوئبارہا

ببانگ نے مغنّیاں بمدح خسرو جہاں ‎ گ ‎ چہ در فضائے گلستاں چہ طرف جوئبارہا

چو گلشن ارم شدہ جہاں بعہد تو شہا ‎ بہر زمیں کہ بنگری بجشنہا دیارہا

مدارس علوم و فن نمودہ بہر کجا ‎ ہمیشہ از تو خسروا بدہر یادگارہا

نہ سرگرانی است و کس نہ مبتلائے درد و غم ‎ ببادۂ کرم ہمہ نشاندہ خمارہا

بہر کجا کہ بنگری زہیبت تو حاکماں ‎ نشاندہ اند یاسمن بریدہ اند خارہا

شگوفۂ علومہا کہ بد بباد مہرگاں ‎ زموج جود تو شہا شدہ ہمہ بہارہا

مدارس و کن ہمہ علامتے ز جُود تو ‎ چناں نشاں تو ہمہ بدہر زاقتدارہا

مدار ورع ملک تو تقدس است ہر کجا ‎ بعہد تو ولی ہمہ درون حصارہا

زانبساط فیض تو کہ ہست شامل جہاں ‎ بعہد ہا نشاطہا کنند شیرخوارہا

سحاب ابرها خجل شده ز جود دست تو
مصوّر است هر زمین ز نقش و از نگارها

عداد لشکرت برون ز حد و فکر آدمی
دو ساله راه می رود ز لشکرت قطارها

ز ابر جود دستِ تو کدورتِ زمانیان
ز خاطر همه جهاں سترده غبارها

ترا به منجنیقها چه حاجت است خسروا
ز هیبت تو اوفتد ز بیخ و بن حصارها

بیک خدنگِ تیر برزدِ دشمنان بسیر
بدور دشت کین همه نمودهٔ شکارها

فزوده عز و شان دین ز دولت تو خسروا
کنند مومناں تو نقد و جاں نثارها

حدیث خشم تو رود اگر برئے آبها
ز آبها برون جهد شرر فشان بخارها

اگر حدیث لطف تو برئے نارها کنم
به نارها همه شود تموّج بحارها

همه ولی بذکر حق ادا کنند روز و شب
وظیفهٔ دعائے تو بطرز حق گزارها

مدار صنع ملک تو کساد از آن بیوه پا
محک همه به فکر تو گرفتهٔ عیارها

به بزم دهر چار سو خورند باده کو بکو
بیاد خسرو جهاں بجوش نوبهارها

ز ابر جود تو جهاں شده چو گلشن ارم
بدور عدل تو شها به ساز و برگ کارها

به عزّ و شان و برتری که هست و الٰهی همه
ندیده مثل تو فلک درون روزگارها

به فرّ و فضل ایزدی ترا کمال بخردی
فلک برائے تو نهد مدار کاروبارها

بنظم ملک خسروا ترا نه حاجت دگر
رهین رائے تو همه صغارها کبارها

دکن که هست چون ارم بهر کجا که بنگری
به جشن خور چار سو بدشت و کوهسارها

نه بانگ شکوه آیدش بگوش از زمانیان
فلک برائے تو شها اگر نهد مدارها

بزم دهر هر کجا بیاد خسرو دکن
بفضل بوجه جام می خورند باده خوارها

بانگ چنگ و نی همه دکن مشابه ارم
بهر کجا که بنگری می است میگسارها

بزم شاهدان چین ز مشک بود گفتگو
ز طیب خلق تو شها صبا برد بخارها

چو دست بنده بد تهی ز کیسه و زر بهر
ز گوهر علو ها کنم بتو نثارها

ادیبها لبیبها کنند روز و شب همه
ثنائے خسرو جهان بنهج حق گزارها

پے سرود مدح تو که فرض شد بهر بشر
همه عروق جسم من برود و چنگ تارها

بباده محبت که شد خمیر جسم من
به مفلسی نشانده ام شها همه خمارها

ز خاک ملک تو شها خمیر جد و عم من
محبت دکن شده مرا چو پود و تارها

ثنائے تو توانگری و لے ز شومی فلک
ز گرد مفلسی مرا بجان و تن غبارها

دماغ دهر چون ارم بعهد تو معطر است
ز مشک خلق تو شها بهر کجا تتارها

فلک مطیع حکم تو اگر شود اشارتت
ز دشمنان بد گهر برآورد دمارها

وظیفه ثنائے تو بنفع خود ادا کنم
که مرد را به نیکوی ز مدح تو عیارها

بمدح تو بسر برم ز عمر آنچه باقی است
شها اگر به خان و مان مرا بود قرارها

ولے ز گردش فلک به فکر نان روز و شب
قرار در خیال من بدل شد از فرارها

گل است چارسو همه معطر است کو به کو
بهر کجا که بنگری بعهد تو بهارها

غریب و بینوا ز تو بساز و برگ هر کجا
یتیم و بیوه را همه ز جود تو یسارها

معالم سخائے تو بدهر اندرون همه
بجود تست منبسط بچار سو دیارها

نظام ملک خسروا برائے صابت ہمہ | رہین عقل تو ہمہ مشیر ہا مشار ہا

نظام دولت است و دین شدہ بعہد تو چناں | کہ نگسلند تا ابد ز پود ہا ز تار ہا

مظفر جہاں توئی کہ فتح شد بنام تو | ز داور از ازل ہمہ بجنگ و گیر و دار ہا

بعہد تو دکن شدہ مدار ہر کمال را | ارسطو اند ہر کجا بملک تو ہزار ہا

شہ علوم و شاہ دین توئی کہ ملک ملک تو | کنند مدح تو ہمہ بجان و دل کبار ہا

یسار در ہمہ دکن شدہ بفکر صائبت | رعایا را بذات تو شہا است افتخار ہا

بسان خادم رہی روس را بہ بندگی | بسایۂ کلاہ تو فگندہ شہریار ہا

ہمہ شکوہ و برتری شہا تراست فرہی | بدست تست از ازل عنان اختیار ہا

بیاد تو نبیذ ہا ببانگ رود و چنگ و نے | خورند شاہدان ہمہ بطرف جوئبار ہا

امیر مومنین توئی رئیس قوم مسلمین | کہ مومناں ثنائے تو کنند در دیار ہا

بہ عہد تو ہمہ ولی بیا دو دکر مشتغل | کہ میدہد بہر یکے ز فیض تو یسار ہا

برنج و درد دہر جہاں شہ از خمار مفلسی | ببادۂ سخائے تو شکستہ شد خمار ہا

برائے آصف جہان کہ نام تست از ازل | شدند معترف ہمہ صغار ہا کبار ہا

بہ تیغ عدل کشتہ ہمہ وجود ظالماں | ز خرمن ہمہ خساں بر آوری غبار ہا

علوم مغربیہ را کہ من لباس ترک شد | بہ خلعتے کہ دادۂ شہا ہمہ بہار ہا

بآب تیغ کشتۂ نہال حفظ چار سو | ز آب سیم و زر ہمہ بملک جوئبار ہا

بدور لطف تو بود پناہ ملک ہر کجا | ز عدل خسروا ہمہ نمودہ حصار ہا

هر آنکه زاد در دکن به شکرتست مرتهن — که هندوان و مومنین کنند افتخارها

همه هنود و مسلمین بچشم دوربین تو — عزیز و یار تو همه بسان غمگسارها

صدای کوس عدل تو رسیده در همه جهان — سحاب فیض تو همسر نمود جویبارها

به هند از تو حجت همه علوم هر کجا — ارسطواند چار سو بعلم در دیارها

زمین خسرو دکن تورّع است در زمن — منزه شد همه جهان ز ننگها ز عارها

ز بارش سخای تو که بوده روز و شب شها — برنگ و بو جهان شده همه چو لاله‌زارها

همه نشاط و رنگ و بو بعهد شاه در جهان — یمین هر گدا شده ز جود شه یسارها

مس کساد شاعران طلا کند ثنای تو — هر آنکه گفت مدح تو گرفته اعتبارها

تهی ز لعل کانها چو دست قاآنی حریص — چو کیسهٔ گدا تهی ز جود تو بحارها

ز ابر نیزه‌ات شها زمین شده است گلستان — ز دشمنان بدشت کین بهر کجا مزارها

دل حبیب تو شها بخرمیست چون چمن — خشن به بخت دشمنت چو پشت سوسمارها

کنون که علم در جهان ز فیض تو شده همه — بهر زمین ادیبها حکیم در دیارها

بهر بلد بیاد حق چو شبلی است هر بشر — ز ننگ شد جهان تهی سترده نقش عارها

چو تشنه یاد تو کند شود دهان پر از عسل — گه خزان ز ذکر تو دمیده نوبهارها

بهر بلد ز نام تو کنند فخر در جهان — شده است بزم ذکر تو شها همه دیارها

سرور و سور تو شها بود ز گردش فلک

نشاط تا بود ز می بزم میگسارها

۲۔ قصیدہ

شہسوارِ دولتِ تو ہمعنانِ آفتاب
آستانِ قصرِ جاہت آسمانِ آفتاب

صولتِ اسکندری نازد بذاتِ عالیت
چون بجودِ تو بنازد خاندانِ آفتاب

مثلِ یونان مبدءِ علم و ہنر ملکِ دکن
کودکان در مہد عہدت ازدانِ آفتاب

جامعۂ عثمانیہ دریائے موّاج از علوم
کرد جاری چارسو اندر جہانِ آفتاب

کودکان عہدِ تو شارحِ زر از آسمان
دختران مثلِ ارسطو نکتہ دانِ آفتاب

در دکن بینی ہمہ از چارسو باغِ علوم
شد معطر از ہوائش خان و مانِ آفتاب

مبدءِ علم است فی الحال مثلِ طوبی در جہات
شاخہائش منبسط شد در جہانِ آفتاب

چشمۂ فیضِ تو جاری شد ہمہ بر روئے دہر
سبز و شادابی ازان در گلستانِ آفتاب

ارسطاطالیس دانش دارسانِ عہدِ تو
از پئے تعلیم است ہر سو در جہانِ آفتاب

طفل در گہوارہ تشریح شفا گوید ہمہ
نکتۂ زان بگذرد اندر گمانِ آفتاب

در ہمہ ملکِ دکن بینی مدارس چارسو
مستمد زان بیخ دانش در جہانِ آفتاب

نیّرِ علم و ہنر طالع شدہ در یورپ است
یورپا مطلع، دکن شد آشیانِ آفتاب

انچہ در مغرب بود از علم بہر املائش | خامہا در دست دارد ترجمان آفتاب
انچہ از صنعت بود نیز انچہ باشد از علوم | در دکن تعلیم کردہ نکتہ دان آفتاب
کرد اردو را زبان علم و دانش در دکن | منکشف گشتہ کنون راز نہان آفتاب
صنعت اہل دکن را گر ببیند آسمان | در نظر بے قدر ماند بہرمان۱ آفتاب
علم و دانش را بجوید خسرو ملک دکن | ابتیاعش۲ را گشادہ بحر و کان آفتاب
کار و بار اہل صنعت را چنان افزون نمود | ہر دکان اہل صنعت شد دکان آفتاب
گاہ در تعلیم کوشد گہ بامر دیگر است | می نماید انچہ کردہ کاردان آفتاب
بر دل قانی نشیند در زمان عدل تو | تیر حسرت آفت کہ آید از کمان آفتاب
در ہمہ ملکت بتا ما شاد و شیو منبسط | مہد آرام است ملکت در جہان آفتاب
اولیا بینی ہمہ در دور عالم چار سو | غیر ذکر حق نہ بینی در جہان آفتاب
رشتۂ زنّار در تسبیح و خیطش را ہمہ | در میان دارند اکنون عابدان آفتاب
در تضیّق بود گیتی لیک از فیضت کنون | ہست در توسیع و زینت آسمان آفتاب
گر بتاما شاد و خرّم بوگان در راحت اند | مہد آرام است ہر سو در جہان آفتاب
عہد زرّین عہد تو اے حامی اہل علوم | مثل ہارون الرشیدی در جہان آفتاب
خواجۂ اجمیر سلطان ہمہ ہندوستان | یاور و یار تو اند اے حکمران آفتاب
ہر کہ زاید در جہان بیند تو رحمت مدام | میزبان دہر ہستی مہمان آفتاب

۱ یاقوت ۱۲ ۲ خریداری ۱۲

در همه اشعار تو بینم همه حمد خدا — نیز نعت مصطفیٰ ای نکته دان آفتاب

هست در عثمان علیخان عز و شان ایزدی — از ازل توام بسان عز و شان آفتاب

نافهائے مشک افضال خدا دارد ببار — سیر در ملکت نماید کاروان آفتاب

سه خطابت داد یزدان شهکارے انس و جان — حارس حرمین هستی حکمران آفتاب

منکه باشم مستنیر از پرتوے رائے بنی — حارس حرمین گویم پاسبان آفتاب

گرچه شاه هند کردت هم خطابات دگر — ترک کردم زانکه هستم رازدان آفتاب

در همه دور ممالک آن شه گردون جناب — کامران و هم مظفر در جهان آفتاب

هم نظام الملک آن سلطان گردون مرتبت — هم نظام الدوله باشد در زمان آفتاب

ق

فاتح جنگ است و آصفجاه و سلطان العلوم
مثل او هرگز نیاید در گمان آفتاب

۳۔ قصیدہ

بادہ ہمہ قوتِ رواں بر رُخِ گُلستاں پرورد
در دل ہمہ شادی ہر ہر جانِ پژماں پرورد

ابلہ اگر زاں می خورد گردد فلاطونِ زمن
در طبع آں مایہ فطن اسرارِ کیہاں پرورد

گر زیچ و تاب افتد ترا در حلِ عقدِ روزگار
جامے بجز راز مے ہمہ فکرِ تو آساں پرورد

لقماں کند ابلہ اگر از بادہ نوشد اندکے
صد مایۂ علم و فطن در طبعِ ناداں پرورد

بلبل شود زاغ و زغن از فیضِ آں تر زباں
در نغمہ گوئی ہر زماں بزمِ گُلستاں پرورد

ناداں شود دانا ازاں گردد فلاطونِ زماں
الکن خورد جامے اگر گفتارِ سحباں پرورد

محبوس گر نوشد ازاں رقصد چو طاؤسِ ارم
جشنے کند شادی ہمہ در دورِ زنداں پرورد

آں بادہ وہ کز بوئے آں گردد دماغم گُلستاں
صد مایۂ ناز و نعم در جانِ پژماں پرورد

بادہ دہد تغییرِ جاں حیواں خورد انساں شود
زاغ و زغن در صحبتہا طاؤسِ رقصاں پرورد

بادہ بجو بادہ بجو کز بادہ طبعِ شاعراں
چوں طوطیِ شیوا زباں مدحِ جہاناں پرورد

بادہ ہمہ تفریحِ جاں بادہ دہد تاب و تواں
صد رنگ از راغ جناں بر روئے بستاں پرورد

دُرتہ کودک گر خورد گردد ارسطوئے زمن
عامی اگر بوئے برد صد طبعِ لقماں پرورد

گھٹی ۱۷

گر پیر ازاں بادہ خورد گردد چو مرد نوجواں
صد رنگ باغ و بوستاں بر روئے خنداں پرورد

دشمن اگر زاں می خورد گردد برنگ مہرباں
وز مہر صد باغ ارم در طبع شاداں پرورد

زاغ ار ازاں بوئے برد گردد چو بلبل نغمہ خواں
در بیضہ آں زنگی سلب طاؤس رقصاں پرورد

ساقی ازاں بادہ بدہ کاندر ہمہ رنج و الم
بر رخ ہمہ باغ ارم غمگیں و پژماں پرورد

گر قطرۂ زاں مے خورد ابلہ ہمہ دانا شود
اسرار دور آسماں در طبع ناداں پرورد

بوئے بزاہد گر رسد زاں می بگوید نغمہا
گر محتسب جامے خورد در بزم جاناں پرورد

گر سوئے کافر زاں ہوا بوئے برد مومن کند
توحید داں گردد ہمہ اسرار یزداں پرورد

رنجور جور آسماں از بادہ گر طعمے چشد
در جان غمگین بیکساں صد گونہ درماں پرورد

مفلوک گر بوئے برد صد مایۂ شادیاں
در دور جور آسماں در دور حرماں پرورد

ساقی گر از بادۂ ات محزوں ببو شد قطرۂ
صد مایۂ ناز و نعم در جان شاداں پرورد

قمری بہ سرو بوستاں ایں نغمہ میگوید ہمہ
بلبل بصحن گلستاں صد گونہ الحاں پرورد

آں بادہ دہ کز بوئے آں مستی بخیزد در جہاں
طعمش ہمہ رنگ جناں بر روئے پژماں پرورد

بر سنگ بادہ گر فتد گردد ہمانا جانور
نسناس گر زاں مے خورد انساں بزیداں پرورد

ساقی بخواہم ساغرے زاں بادہ کز بویش ہم
اسرار یزداں یک بیک ہم فرخندلاں پرورد

نے زیں شراب جانگزا کار دہم شور و شغب
صد رنگ کفر و فسق را در اہل ایماں پرورد

مطلع ثانی

دارم بجام آتشیں ہمہ کو آب حیواں پرورد
چوں برق افتد در جگر بر رخ گلستاں پرورد

نسناس زاں انساں شود انساں خر دگردد ملک
بنت العنب دارد همه حسن و جمال دلبری
گر طبع کس غمگیں شود باده خورد باده خورد
در مدح تو مداح تو خیره بماند هر زماں
وصفت بجود بالد همی مثل سخاوت خسروا
آں دختر زریں سلب کز بوسه اش پیر جواں
خواهم شراب جانفزا اے ساقی شیریں ادا
در قهر شاه بحر و بر گیتی بجو دلرزد همه
کرده همه ملک دکن همرنگ باغ و بوستاں
در ذکر شاه بحر و بر انفاس عیسیٰ مستتر
الهام ربانی همه منقوش در لوح دلش
زهد است و در تقویٰ همه ملک شه خورشید شاں
مانند برج و عقرب همه در دور جور آسماں
عدلش همه کرده عدم در دور عالم چارسو
اندر هوائے بیم او پرّد حمام آسماں
گردد همه مشک ختن گفتار در اخلاق تو
بنهاد کلک تو دکن کرده همه باغ عدن

زاغ ار ازاں طبعے بر صد گونه دستاں پرورد
زاهد فریب است آں پری در گوشه بستاں پرورد
باده همه گلزار را در طبع پژماں پرورد
وصفت نیاید در گماں صد گنج پنهاں پرورد
طبع سخنور در ثنا صد گونه نقصاں پرورد
صد مایهٔ تفریح را در طبع شاداں پرورد
تا طبع نقاد م همه مدح جهانباں پرورد
در ضمن خشم جانستاں هر هفت نیراں پرورد
در جود سلطان جهاں صد بحر عماں پرورد
لطفش همه طعم شکر در کام ثعباں پرورد
در طبع شاه بحر و بر اسرار یزداں پرورد
حک گشت از لوح دکن نقشی که عصیاں پرورد
قانی که در روز و شباں مدح جهانباں پرورد
آنکس که در ظلم و ستم خار مغیلاں پرورد
در قهر آں صاحبقراں صد گونه نیراں پرورد
ذکرت همه طعم عسل در کام عطشاں پرورد
نقشے که از فکرت ثنا هر شب غزلخواں پرورد

جودت همه علم و هنر کرده بملک تو شها — صد پایهٔ درک و فطن هر طفل ناداں پرورد

بارد همه ابر کرم در دور عالم روز و شب — گیتی همه شاهِ جهاں در ظلِ احساں پرورد

اے فانیِ خسته جگر محزوں چرا هستی چناں — مداح را شاهِ دکن در دورِ احساں پرورد

مهر جهانباں شافیت در دور استقامِ جهاں — حبِ امیر المومنیں در دردِ درماں پرورد

ور ذکر اخلاقش سخن بل نفاس عیسیٰ اے همه — موتیٰ ز ذکر شاهِ دیں در گور درماں پرورد

از کاوش نوک سناں و ز تیغ ابر خونچکاں — کشت همه امید را در دور میداں پرورد

ریزم ازاں سلک دُرر در مدح شاه بحر و بر — طبعم همه بحر رواں از آب نیساں پرورد

در جوع از مهرت شها دارم همه خوان نعم — مهرت بجان و دل همه یاقوت و مرجاں پرورد

در یورپا باشد اگر در کار علم و بخردی — هر طفل در ملکت شها صد طبع لقماں پرورد

ملکت همه در بخردی دارد بهار جاوداں — در طبع هر کودک دراں صد گونه بستاں پرورد

ملکت ز تدبیرت همه شد مبدء علم و هنر — در صنع صد یورپ شها در زیر داماں پرورد

هر سو که جوئی در دکن یابی خدا بینی همه — مثل فلاطوں هر بشر اسرار یزداں پرورد

از عدل سلطان زماں کم ز هول و شور جهاں — شد دهر چنداں معتدل مه جرم گلستاں پرورد

در دور عالم هر گدا مستغنی الحاجت شده — در طبع گلزار ارم از جود خاقاں پرورد

شرع رسول انس و جاں شد منبسط اندر جهاں — در دهر سلطان دکن احکام یزداں پرورد

هر کوه در ملک دکن شد مسکن اهل صفا — در دشت چوں رهباں همه اذکار یزداں پرورد

محزوں نه دور آسماں در بند آفات جهاں — فانی که هنگام سحر مدح جهانباں پرورد

بکشاد سلطان دکن صد چشمۂ علم و ہنر
ہر اہل علم و فضل را از ذیل احساں پرورد

شاہا بملک تو ہمہ گلزار علم و بخردی
کز رنگ و بوی آں جہاں صد باغ رضواں پرورد

شاہا ہمہ شد مبدء علم و ہنر از حکم تو
اردو کہ صد بحر عسل در دور داماں پرورد

اکنوں ہمہ شد منکشف از لطمۂ قہر خدا
مثل کشف ہر دشمنت سر در گریباں پرورد

در لطف تو احباب را باشد ہمہ باغ جناں
ہر دشمنت در قہر تو صد گونہ خسراں پرورد

خواہی اگر باغ جناں باشد ہمہ در خلق تو
در خشم تو گیتی ہمہ صد گونہ نیراں پرورد

دارد ہمہ سلک درر اندر کلام شکّریں
در نطق سلطان دکن صد بحر عمّاں پرورد

اے مبدء فضل و کرم داری ہمہ جود اتم
ہر موج علم تو شہا صد بحر طوفاں پرورد

صنعت ز فیض تو شہا چنداں شدہ در ملک تو
صنعت کہ در یورپ ہمہ در کنج داماں پرورد

نقش ستم گردید حک از خنجر عدلت شہا
معدوم شد در ملک تو ہر کس کہ طغیاں پرورد

شوق تو می آرد ہمہ اطفال را اندر جہاں
تا در ثنائے تو شہا افضال یزداں پرورد

در مہر آں خیر البشر ایں فانیِ تفتہ جگر
در دور دہر بد سیر طبع غزلخواں پرورد

بر دوستانِ تو شہا باشد ہمہ فضل خدا
خصمت ز دورِ آسماں صد گونہ نقصاں پرورد

مانی بگیتی تا ابد با ایں ہمہ جود و کرم
شاہا ترا فضل خدا در دور داماں پرورد

باشد معینت خواجۂ اجمیر سلطانِ جہاں
اے بادشہ خواجہ ترا در حفظ یزداں پرورد

اے حاکم دو رجہاں مانی بہ گیتی شادماں
گیتی ہمہ از عدل تو گلزار رضواں پرورد

۴۔ قصیدہ

ساقی ازاں بادہ بدہ کو جان پژماں پرورد
بر رُخ ہمہ باغ جناں در دو رحرماں پرورد

روبہ اگر زاں حاملہ گردد ہمانا بچہ را
در بچہ داں بی ریب وشک چوں شیر غرّاں پرورد

صد سال گر ماند تخم روزے کہ زاں آید بروں
مانند بر و می بچگاں بر رُخ گلستاں پرورد

بر مردہ گر بوئے رسد زاں داروی خستہ دلاں
مثل خضر عمر ابد در دو گیہاں پرورد

بر خار و خس ریزی ازاں گر قطرۂ اندر خزاں
مثل بہاراں در جہاں صد بوئے ریحاں پرورد

زنگی اگر زاں قطرۂ در خواب نوشد روز و شب
بر رُخ چو یار نازنیں رنگ گلستاں پرورد

بر بیضۂ زاغ و زغن افتد اگر زاں قطرۂ
آں بیضہ مثل بلبلاں مرغ غزلخواں پرورد

زاں مے اگر بوئے رسد اندر دماغ بے خرد
چوں عقل کل در سر ہمہ اسرار گیہاں پرورد

بدتر اگر بادہ خورد بہتر کند افعال را
کافر خورد مومن شود اسرار یزداں پرورد

مثل حبیب نکتہ داں گویم بشادی ہرزماں
ساقی بدہ رطل گراں زاں مے کہ دہقاں پرورد

نامرد اگر جامے ازاں نوشد بہ بزم میکشاں
چوں پور نیرم ہر زماں در طبع شیراں پرورد

محزوں خورد شاداں شود قصد بشادی ہرزماں
غمگیں اگر نوشد زمے طبع گلستاں پرورد

ابلیس بگزارد از آں صد مایۂ تلبیس را
ظالم خورد مظلوم را چوں پور شاداں پرورد

محزوں اگر آبے زاں نوشد ہمہ شاداں شود
صد مایۂ فرحت از آں در جان بریاں پرورد

گر پیر از آں بادہ خورد گردد بطبع نوجواں
چوں شد ہمہ مہر تاباں در بزم جاناں پرورد

زنگی خورد رومی شود رومی اگر زاں مے خورد
در رخ ہمہ خورشید را چوں ماہ کنعاں پرورد

محزوں بطبع اندر از آں شادی کند روز و شباں
صد مایۂ تفریح را در طبع گریاں پرورد

چوں شد بدل طوفان غم ساقی بدہ رطل گراں
کشتی مے غمناک را در موج طوفاں پرورد

نوشد بخیل از مے اگر گردد چو حاتم در سخا
مثل خلیل اللہ ہمہ بر سفرہ مہماں پرورد

ق

زاں مے کہ درد و الم صد گونہ شادی میدہد
گر فانی پر درد را در بزم سلطاں پرورد

شادی کناں روز و شباں در بزم شاہ نکتہ داں
چوں بلبل شیوا زباں طبع غزلخواں پرورد

ساقی بدہ جامے از آں داروی در مفلساں
در دل ہمہ غمناک را صد باغ و بستاں پرورد

جامے اگر زاں مے خورد فانی چو قاآنی شود
در مدح قاآن زمن طبع غزلخواں پرورد

آید اگر بنت العنب از پردہ در بزم طرب
در جلوۂ خورشید رخ صد جان بریاں پرورد

آں دختر خورشید رخ دارد ہمہ زریں سلب
گہ مسکنش باشد عنب گہ جان مستاں پرورد

من با مے و ساغر بدم کامد ز در آں نازنیں
کاندر رخ خورشید وش صد گونہ لبتاں پرورد

مطلع ثانی

درستر شب آں دلربا خورشید رخشاں پرورد
زلفش ہمہ کافر بود در کفر ایماں پرورد

اندر کنار آید اگر خورشید بینی چارسو
در بزم روی آں پری صد باغ و گلستاں پرورد

دندان آن شیرین ادا دو سلکِ دُرِّ بی بہا
در ہر دو لب آں ماہ رو لعلِ بدخشاں پرورد

در ضمن حسنِ دلربا دارد ہمہ شان پری
در دورِ چہرِ جانفزا صد ماہ رخشاں پرورد

شکّر ز لب ریزد ہمہ وز رُخ نماید ارغواں
از مشکِ تر صد نافہ را در زلفِ پیچاں پرورد

زلفش ہمانا ساحرے در سحر کردہ عالمے
در رُخ جمالِ دلبری آں شاہِ خوباں پرورد

ہر دو لبش یاقوتِ تر ریزد ازاں تنگِ شکر
بر رُخ ہمہ باغِ ارم آں قہرباں پرورد

آں سحر ساز فتنہ جو دارد جمالِ دلبری
در صحنِ گلزارِ ارم صد مارِ پیچاں پرورد

آں شاہ حوری جبیں کاندر لبانش انگبیں
سنبل ہمہ آں نازنیں در صحنِ بستاں پرورد

نوشد ہمہ مے آں صنم در یادِ سلطانِ دکن
در مدحِ شاہِ بحر و بر طبعِ غزلخواں پرورد

عدلِ تو در عالم ہمہ کردہ است صد باغِ ارم
جودِ تو در دورِ جہاں گلزارِ رضواں پرورد

در تشنگی نامت ہمہ ریزد بلب جوئے عسل
در بزمِ ذکرِ تو شہا صد عنبر و باں پرورد

گوہر ہمہ ریزد ز لب ہنگامِ وصفت خسروا
صد موجۂ شیر و شکر طبعِ سخنداں پرورد

از ہولِ عدلِ تو شہا بر خود بلرزد آسماں
صد مایۂ داد و کرم در طبعِ کیہاں پرورد

شاہِ دکن سلطانِ دیں در دورِ عالم روز و شب
صد دورِ راحِ خوشدلی شادان و خنداں پرورد

اطفالِ امیدِ جہاں در عہدِ سلطانِ دکن
گیتی ہمہ چوں دایگاں در مہدِ ایشاں پرورد

لوحِ جہاں منقوش شد از جودِ شاہِ ذوالمنن
ہر چند گیتی در کشی صد گونہ نسیاں پرورد

در ہولِ عدلِ تو شہا کسری کند استغفار را ضحاک
ملکِ دکن از حزمِ تو چشمِ نگہباں پرورد

در مدحِ آں شاہِ جہاں ہر شاعرِ شیوا زباں
در لہجۂ داؤدیاں صد گونہ الحاں پرورد

در مجمع حوری وشاں آں خسرو خورشید شاں — مثل خضر در جام زر صد آب حیواں پرورد

از جور دور آسماں گر مشکلے دارد کسے — در دورِ عدل تو شہا ہر کار آساں پرورد

ہر طفل افلاطوں شدہ در عہد سلطان جہاں — ہر ابلہے در ملک او صدہا لقماں پرورد

لفٹنٹ جنرل شاہ دیں خورشید فر گردوں حشم — شاہِ جہاں عالم ہمہ در دورِ احساں پرورد

عثمان علی اکزالٹڈ ہائنس ہز دراولش — شاہے کہ گیتی را ہمہ شاداں و خنداں پرورد

خاقانیتِ عالم ہمہ نازد بذات عالیش — آں است کز جود و سخا ہر خاں گیہاں پرورد

شاہا مظفر در ہمہ ملک و ممالک نام تو — ابر سخایت در جہاں صد باغ رضواں پرورد

سالار ہر عسکر توئی عثمان علیخاں نام تو — نام تو ہر عز و شرف در زیر داماں پرورد

جی سی ایس آئی ہم جی بی ای زیبد ترا — فتح ہمہ جنگ و وغا تیغت بمیداں پرورد

آصف بجاہ و مرتبت سلطان ہر علم و ہنر — ملک دکن از یمن او در فضل یزداں پرورد

ارس مدارس در ہمہ ملک دکن شد مشتعل — علم و ہنر را جود تو در زیر داماں پرورد

از جامعۂ عثمانیہ صد منبع علم و ہنر — در عہد تو ملک دکن در زیر داماں پرورد

بُد انجمن از علم و ہنر در ملک تو رشک خضرا — اُردو زبانِ وانگاں اکنوں ہمہ آں پرورد

مشاطۂ تدبیر تو کردہ دکن را آں چناں — ہر شعبہ اش در ضمن خود صد باغ رضواں پرورد

ہر کس کہ در ملک دکن در دامن لطف شہا — در دور طبع شادماں گلزار رضواں پرورد

مسلم بہ لطف تو شہا در فضل خلاق جہاں — ہندو ہمہ باغ ارم در طبع شاداں پرورد

ہر اہل مذہب را ہمہ آزاد کردہ عدل تو — اوضاع مذہب را ہمہ شاداں و خنداں پرورد

هر بیوه در ملکِ دکن خوشدل یتاما شاداں
در طبع زاں هر دو همه صد باغ و بُستاں پرورد

از کلکِ اصلاحت شها شد منتظم هر محکمه
فکرت باصلاحِ جهاں صد عقلِ لقماں پرورد

هر قوم و هر ملّت شد از امدادِ شاهی معتدل
جودت همه ملکِ دکن در زیرِ اماں پرورد

در عهدِ تو مثلِ ارم دار الیتامیٰ دکن
فیضت مدارس را همه در دورِ احساں پرورد

کالج که از سیّد همه از فیضِ تو شد منبسط
مثلش دو صد کالج شها فیضت بگیهاں پرورد

اولادِ آدم را همه از اصفیا و اولیا
در دامنِ جودت شها دادار گیهاں پرورد

هر مسکنِ اهلِ صفا از ابرِ جودِ تو ارم
جودت گروهِ اولیا چوں فضلِ یزداں پرورد

مانندِ افلاطوں همه صد مایهٔ ادراک را
تعلیمِ آں شاهِ زماں در مغزِ ناداں پرورد

اندر دلِ آں نکته داں صد رازِ یزدانی نہاں
در رائے آں صاحب قراں خورشیدِ رخشاں پرورد

در قهرِ آں گردوں حشم هر هفت نیراں مستتر
در لطفِ شاهِ ذو المنن هر هشت رضواں پرورد

وصفِ تو ای شاهِ جهاں بیروں ز حدِّ آدمی
فانی که باشد کو همه نظمِ پریشاں پرورد

تو بادشاهِ مقتدر در ملکِ تو صد بحر و بر
مداح در وصفت همه وصافِ یزداں پرورد

ای نیّرِ عزّ و شرف ماهی باوجِ عزّ و شاں
که لمعهٔ رویت جهاں صد ماهِ رخشاں پرورد

۵ قصیده

همه بانگ قمری و بانگ هزار — همه گلبن و سرو در مرغزار

همه قمری نغمه گو چارسو — همه سرو هر سو لب جویبار

کجا بنگری لاله زاری پدید — غدیر است هر جا همه آبشار

ز جودت همه دهر گشته ارم — همه لاله و گل همه مرغزار

هوای ارم می وزد چارسو — معطّر جهان شد چو مشک تتار

چنان نامیه شد مربّی دهر — برآمد گل و لاله از نوک خار

فضای همه کوه و صحرا خوش است — زمین لاله و گل هوا مشکبار

مغنّی و مطرب شراب و کباب — سرود و همه دود و چنگ است و تار

همه خورد و نوش است و چنگ و رباب — همه شاهدان و همه لاله زار

همه جام بلور و باده همه — همه ماهرویان و بوس و کنار

همه لاله و گل بدشت اندرون — همه یاسمن در همه کوهسار

گل اندام هر سو همه ماهرو — همه نازنینان لب جویبار

همہ لالہ در دامنِ کوہ و دشت
همہ گلبن و سرو بانگ ہزار

همہ نازنینان حوری جبیں
پراگندہ مشکِ تتر بر عذار

همہ بادۂ ناب و رود و سرود
همہ چنگ و مزمار و طنبور و تار

همہ صُلصُل و سار در کوہ و دشت
همہ نغمۂ مُرغ در مرغزار

گل و لالہ ہر سو بہ ہر اندروں
همہ کوہ صحرا و ابر بہار

بنفشہ گل و یاسمن چار سو
معطر ہمہ دشت چوں زلف یار

همہ ابر و امطار و لولو ہمہ
و طاؤس سادر ہمہ کوہسار

همہ ابر و امطار در کوہ و دشت
همہ دہر رنگیں برنگ بہار

همہ سار در کوہ و بانگِ تذرو
همہ کبک و طاؤس در مرغزار

همہ بادۂ صاف و رود و سُرود
قدح نوش ہر سو لبِ جوئبار

همہ مہ جبیناں پراگندہ زلف
همہ گژدم و مار در لالہ زار

همہ بانگ ارغن بدشت اندروں
همہ چنگ در برگ ہر شاخسار

همہ سرو و شمشاد و بانگ تذرو
سرود و ہمہ رود و دستِ چنار

مع نقل و بادہ بدشت و براغ
همہ لالہ رویان رنگیں عذار

همہ سرو شمشاد و گلبن ہمہ
همہ سرو ہر سو لبِ جوئبار

همہ دشت گلبن عنادل ہمہ
همہ صُلصُل و سار در شاخسار

همہ ماہرویانِ زہرہ جبیں
مع ساغر و بادہ در لالہ زار

همه مه‌جبینان خورشید رو | همه دشت کشمیر و صحرا حصار
ستده و رستده و در صحرا همه | همه جشن هر سوی در کوهسار
مع لاله و گل رخ شاهدان | مثه مهر در رد و در مشک تتار
بیارد هوا در رو گو هر همه | مرصع شده دشت هر کوهسار
همه گلبن و سرو در کوه و دشت | عنادل مع نغمه بر شاخسار
همه صلصل و سار و بلبل همه | در آواز نغمه همه کوهسار
دو در روی همه نازنینان هر | همه سر و دار تا اندر کنار
دو در روی مطلع‌ترا هر نازنین | گل و لاله در رو و در مشک تتار
مع نغمه همه قمری شاخ سرو | همه رقص طاؤس در لاله‌زار
عروس گل و لاله در شرم و ناز | عنادل همه در ره انتظار
معطر همه دور در روی زمین | گل و لاله هر سو هوا مشکبار
شقایق همه سو بهشت اندرون | مع لاله و گل همه کوهسار
دو صد کاروان از خطا و ختن | تو گوئی گشادند در دشت بار
ز روی حسینان همه کوه و دشت | تو گفتی شده کابل و قندهار
همه ماه رویان بهشت اندرون | همه ستا اهل کشمیر در مرغزار
مع ساغر و باده هر ماهرو | مع نغمه هر شاه گلعذار
ز روی حسینان زهره جبین | نمایان همه جنت کردگار

مه و مهر دو طائر سیر و یار — گل و لاله شمشاد آورد بار

هر دو در شمار ۱۲

بگلگشت بودم درون چمن — که آمد بر و یم یکے گلعذار

دگر مطلع در وصف آں مه جبیں — نگارش کند خامۂ مشکبار

مطلع ثانی

همانا که آں شاهد پرنگار — همه مشک دارد همه لاله زار

دو لعل لبش کوزۂ انگبیں — که ریزد شکرزاں همه بار بار

دو رویش دو طاؤس باغ ارم — مه و مهر رقاصه عکس یار

دو زلف رخش ساحر سحر ساز — که دارند از سحر نقش و نگار

همه فتنه دارد بجال اندروں — همه عنبر دارد بزلف آں نگار

صنع مشک قرو است روئے صنم — صنع سلک دُر لعل آں گلعذار

صنع مهر و مه آں رخ دلفریب — صنع زهره و مشتری روئے یار

چناں در رخ آں بت نازنیں — نگه را همه گل بجیب و کنار

همه فتنه در ضمن خال لبش — همه دام سحر است زلف نگار

دو طاؤس دارد برخ مه جبیں — دو چهرش مزین به نقش و نگار

دو طاؤس در دام مشکیں کمند — مه و مهر در سحر آں سحرکار

ببند و همه مرغ دل در دو زلف — ز مژگاں شب و روز خنجر گذار

چو دیدم رخ آں بت دلفریب — شده صفحه منظر لاله زار

دلم ناشکیبا شد از حسن او — برون رفت از سینه صبر و قرار

دلم شیوهٔ آه و زاری گرفت — روان شد ز اشکم یکے جویبار

دل من که بُد مرغ مسکن گزین — شده بسمل تیر مژگان یار

بدارد دلم را به رنج و بدرد — دو چشمم ز جورش همه اشکبار

چنان مبتلاے بلایم نمود — برم شکوه زان بر درِ شهریار

خداوند توقیر و جاه و حشم — مداحِ وَرا مردِ ذی اقتدار

شهِ دادگر میر عثمان علی — همه بهره‌ور عدلِ او لاله زار

گذارد کجا گام آن دین پناه — برو بد همه گلشن و لاله زار

گهے رزم چون پورِ دستانِ سام — کند صفِّ اعدا همه تار و مار

گهے حمله از تیغ آن پیل تن — ز خون میشود رودِ غا جویبار

ز جودش اگر حرفے املا کنم — شود منظر نامه ام زرنگار

کمندش همانا یکے اژدها — بدم در کشد دیو در کارزار

زراے منیرش چو رانم سخن — مه و مهر بینم یمین و یسار

بتابند تا مهر و مه بر فلک
بگیتی بماند بعزّ و وقار

قصیده ۱۶

چناں ز عدلِ تو شد معتدل ہمہ آفاق
نماند خدشۂ کینہ ز بیم اہلِ نفاق

مدبّران فلک در ہمہ فضائلِ نیک
ندیدہ اند نظیرِ تو در ہمہ آفاق

توئی بہ ہر کہ آبائے تو ہمہ شاہ اند
سریرِ ملک دکن ملکِ تو باستحقاق

بود ز بوئے خوشِ مشک طبع عطر آگیں
چو خامہ ام کند املائے حرفے از اخلاق

توئی بہ دہر کفیلِ جہاں پس از یزداں
شدہ است دستِ کریمِ تو ضامنِ ارزاق

برودتِ دلِ اعدائے تو چناں افزود
ز جرمِ نار شدہ دور عادتِ احراق

چناں ز رائے منیرِ تو شد جہاں آباد
سمر شدہ است نظامِ تو در ہمہ آفاق

مطیعِ تو ہمہ گیتی ز جودِ تو گردید
ز عدل و دادِ تو مضبوط دولتِ اساق

بعہدِ تو ہمہ منکر شدہ است دور از دہر
ہمہ بزہد و تورّع شدند جانیٔ و عاق

چو کرد ذکر ز خُلقِ تو راویِ اشعار
ز بوئے مشک شدہ پُر دو اثر آفاق

ہر آنکہ عہدِ تعیّش ز بطنِ مادر کرد
بذکر کردنِ اوصافِ تو شدہ مشتاق

نہ بود نقش بہ عالم ز مردِ دہر نواز
وجودِ تو شدہ از جودِ شاملت مصداق

مسلّم است که وصفِ تو غایتِ تخلیق — خوش است تلخیِ دوران گهی ثنا بمذاق

خدیوِ دهر چو عثمان علی ز روزِ ازل — ندیده اند سر و مهر در همه آفاق

عسل شده است بعهدِ تو تلخیِ عالم — بدورِ عدلِ تو تاثیرِ زهر شد تریاق

ز رزق دهر شدی مطمئن بقوّتِ عقل — عقیل را نه زیان شد ز فتنهٔ رزّاق

باختصار نمودم ز مدحِ تو تقریر — چو کرد دهر باز کارِ وصف استنطاق

جمالِ لیلیِ نظمم کسی همی نگرد — چو استخوان شده محکم زمانه را اشراق

هنر بعهدِ تو بر خویشتن همی بالد — چنانکه جودِ تو بالد به قسمتِ ارزاق

هر آن صدا که برآید ز نعرهٔ هیجا — سماعِ آن ترا خوشتر ز پردهٔ عشّاق

بنوکِ نیزه کشادی رگش که خون ریزد — ازانکه بود عدو مبتلای دردِ خناق

بود ز جودِ تو سرمایهٔ تنعّم دهر — فلک ز عهدِ تو کرده است با ابد میثاق

ثنای تو نه بود حدِّ هر بشر لیکن — نموده ایم ز خلّاقِ دهر استیفاق

مرا رسد که بگویم ثنای شاهِ دکن — ورا ثنا ز اب و عم مرا است استحقاق

تو کارِ رزق رسانی گرفته بر رضا — و گرنه روزِ ازل بوده بعهدِ وفاق

معینِ خالقِ گیتی شدی بروزیِ خلق — کنند اهلِ جهان از درِ تو استرزاق

صحیفه که نبشته است منشیِ گردون — بدیده ام همه مدحِ تو در همه اوراق

ظهیر و عرفی و خاقانی و دگر شعرا — نموده اند بتوصیفها همه اغراق

ازانکه بود نه ممدوحِ شان برفعتِ تو — ترا رسد همه توصیفها باستحقاق

فلک بہ عینکِ خورشید دید در عالم
نہ دید مثلِ تو جوّاد در ہمہ آفاق

توئی کہ دولت و اقبال تست از آبا
سریرِ ملکِ دکن ملکِ تو باستحقاق

بسوخت خرمنِ ہستیِ دشمنان قہتر
چو برقِ آتشِ خشمِ تو ہست در احراق

ز موجِ جودِ تو گیتی مثالِ باغِ ارم
رسید چشمۂ فیضِ تو در ہمہ آفاق

معینِ دین و یاورِ اقبالِ تو شہِ اجمیر
شکست صولتِ اعدائے در ہمہ ازہاق

شدہ است ہند ز تدبیرِ تو ہمہ یونان
رسید از تو ہمہ علم در ہمہ آفاق

شدہ است فانیِ محزون بمدحِ تو مجبور
اگرچہ کرد ہمہ سعی نیز استغراق

مرا وظیفۂ مدحِ تو اسبق الاذکار
سحر کہ وقتِ دعا ہست وقتِ استیفاق

نمود سحنۂ عدلت جہاں چو باغِ ارم
گرفت دست ہمہ دہر در ہمہ ازلاق

لغزش ص ۱۷

شدہ است حاسدِ جاہِ تو ضیق الافکار
چنانکہ رسالے محبّتِ تو اوسع الاشراق

ز فیضِ تست کہ مردم شدند طالبِ حق
بہ عہدِ تو ہمہ غوث اند در ہمہ آفاق

مواطنِ علما چار سوِ ملکِ دکن
مدارس بتدریس در ہمہ اشفاق

بتا ما در ہمہ ملکِ تو شاد و میگویند
دعائے دولت و اقبالِ خسروِ آفاق

بگفت ہر یکے مائیم در ہمہ راحت
ز بیوگاں چو یکے روز کرد م استنطاق

تضائق ہمہ گیتی ز ہیبتِ قہرت
ز مہر وسعتِ قلبِ کریم در آفاق

بدل شدہ بہ نکوئی ہمہ معائبِ دہر
شدہ است زہر بہ عہدِ مبارکت تریاق

ز ابرِ جودِ تو گیتی شدہ است باغِ جناں
شکست ہیبتِ عدلت مضایقِ آفاق

بدورِ عہدِ تو تہدید شد بدہر خیال — کہ گشت ظلم محبت نفاق گشت وفاق

تصادقِ ہمہ مردم بہ یمن نیتِ تست — کہ نیست غیرِ صلاح و سداد در آفاق

حسد کہ سدِ وفاق است شد شکستہ چناں — کہ چار سوش بہ بینی ہمہ شگاف و شقاق

گہے ثناے تو گردوں اگر دہد حنظل — شود چو شیر و شکر شکریں مرا بمذاق

شہا ز قانیِ محزوں چہ حال عرضہ دہم — غریقِ لجۂ آفات شد ز اہلِ نفاق

دکن کہ موطنِ آباے ما وحت باشد — خوش است یاد ازاں چوں شکر مرا بمذاق

اگر نصیب شود خدمتِ وطن شاہا — نہ بعد ازاں بکنم شکوۂ فلک ز نفاق

بدورِ عدلِ تو شد مرکزِ تنعم دہر — دکن کہ ہست بہ عہدِ تو ثانی الآفاق

دکن شدہ است ہمہ موردِ عنایتِ رب — ازانکہ مہر و محبت دراں ہمہ اشفاق

بہ نزدِ دہر ہمہ نقش دولت است پدید — بہ جنبِ مہر و محبت بدل شدہ ہمہ طاق

دکن کہ موردِ الطافِ خالقِ عالم — بہ تقوی مرکزِ عاصی بزہد گردشِ عاق

اگر بہ لطف بجائی رہی رہد ز بلا — کنوں کہ گردشِ گیتی شہا ہمہ شد شاق

جہاں بعہدِ تو خرم شدہ چو فصلِ بہار — ولے رہی شدہ ہر دو در اہمہ صداق

مپرس حالتِ قانی بدورِ نکبتِ دہر
ولے بخواں کہ شود موردِ ہمہ اشفاق

قصیده

ای ذات تو بدهر همه میزبان علم
باشد ز فیض تو همه تاب و توان علم

در عهد تو شها ز همه جود و فضل تو
هر کودکی که زاد شده مهمان علم

در علم میزبان همه دهر بوده
از شرق تا به غرب رسیده است خوان علم

گر تیر علم تا به فلک می رسندست
باشد ز دست تو همه زور کمان علم

از نکته که شرح دهی بحر شد روان
در ضمن درک تو همه راز نهان علم

شمشیر تو نموده همه فتح ملک دهر
کلک تو فاتح است همه در جهان علم

در دور درک تو شها یک نقطه صد فلک
در وسعت خیال تو شد لامکان علم

فانی که مادح است بخواهد ز تو شها
کز فیض تو بتجبر شود مهان علم

ریز لبان تو همه بحر روان در
باشد بدور نطق تو صد گلستان علم

در گفتگوی تو همه دریای انگبین
در ضمن خلق تو همه مشکستان علم

آنجا که ذکر تو کنم ای خسرو جهان
از نطق من رود همه موج روان علم

تیغ تو قاطع همه اسرار دشمنان
چون قطع شک کند همه تبیان علم

یابد شرف ز نامِ تو ہر سکۂ جہاں   تا قلبِ اہلِ فضل بود بحر و کانِ علم

عثمان علی کہ شاہِ دکن مفخرِ جہاں   باشد ز جودِ او ہمہ تاب و توانِ علم

تا دورِ آسماں ز نجوم است گلستاں   باشد ز جودِ تو ہمہ نام و نشانِ علم

گیتی ز نورِ نیّرِ روئے تو روشن است   گلشن ہمہ ز ذاتِ تو شد خانمانِ علم

تدبیرِ تو معدّلِ اطوارِ روزگار   ذاتِ تو شب چراغِ ہمہ خاندانِ علم

عدلِ تو پاسبانیِ گیتی کند چناں   جودِ تو شد بدہر ہمہ پاسبانِ علم

در قطعِ شک شدہ شود دشمن ز شستِ تو   ہر ناوکے کہ بود نہاں در کمانِ علم

آوردہ ام بروے خداوندِ روزگار   دوشیزگانِ پاک ہمہ خاندانِ علم

شاہا توئی کہ دہر بنازد بہ راے تو   خم کردہ پشت پیشِ تو ہر نکتہ دانِ علم

چوں ابرِ دستِ تو کہ ببارد دُرِ تر ہمہ   کلکِ مسیحِ تو ہمہ گوہر فشانِ علم

ہر روز و شب روند ہمہ مشک ذکرِ تو   در ملکِ مصر و شام دو صد کاروانِ علم

عثمان علی کہ خانیتِ دہر ملکِ او   گلشن کند بجودِ ہمہ خاندانِ علم

کردند خلق نامِ دکن ملکِ شاہ را   لیکن فلک بگفت کہ نامش جہانِ علم

در تار و پودِ جامۂ ذاتت بود ہنر   افگندہ بدوش ہمہ طیلسانِ علم

ہر چند دید چرخ بہر دور خسروا   مثلِ تو بُد نہ گوہرے در بحر و کانِ علم

مشتاقِ سر ز جودِ تو در بزمِ روزگار   آوردہ بر منصّہ ہمہ شاہدانِ علم

جستم ہمہ ز فیضِ تو نشو و نما گرفت   جودِ تو منتشر شدہ ہمہ در استخوانِ علم

ذات تو در شیمۂ اسرار ایزدی
چوں اختلاط جسم بجان تو امانِ علم

در جسم تم چگونہ تحمل نمودہ
صد جا خمیدہ چرخ ز بارِ گرانِ علم

در تاب آفتاب حوادث بدور دہر
باشد ز درگہ تو ہمہ سائبانِ علم

در بزم دہر پیش ہمہ صاحبانِ فضل
خواند زبان کلک تو صد داستانِ علم

خدّام دولت تو ہمہ چوں کواکب اند
ذاتِ مقدس تو ہمہ آسمانِ علم

عہدت مراح شد ہمہ اہل کمال را
ایوان خورنگاہِ تو دار الامانِ علم

باشد عنایت تو ہمہ مامن ہنر
دستِ تو تُہمت شدہ خاطر نشانِ علم

باشد ز دست فیض تو ای خسرو جہاں
ہر رونقے کہ ہست کنوں بر دکانِ علم

فکر تو شد محیط بر اجزاے کُن فکاں
در گوشۂ دماغ تو باشد جہانِ علم

از موج بحر جود کہ جاری است در جہاں
مثلِ جناں شدہ ہمہ اکنوں خزانِ علم

گلزار علم گرچہ ز نفیضت شدہ است ہند
باشد دکن بعہد تو شاہا جنانِ علم

تصویر ہر کمال وجود مبارکت
خامہ بدست پاک تو یا در بنانِ علم

ریزد زبان نطق ہمہ سلک دُر ازاں
در طبع پاک تو ہمہ بحر است و کانِ علم

ہر ذی کمال سوئے تو آید ز راہ دور
جز تو کسے نبود بگیتی ضمانِ علم

صد جا بجسم علم ہمہ سر خنہا شدے
دستت شہا نبودے اگر بر میانِ علم

ببندہ و ہم جوہر اول ز حد گ
چنداں فزودہ از تو ہمہ عز و شانِ علم

مرغانِ علم غیب ہمہ صید تو شوند
اکنوں بدست تو ہمہ تیر و کمانِ علم

محفوظ گشت علم ز آفاتِ روزگار
هستی بدورِ دهر همه پاسبانِ علم

گویند ذی کمال که طبعِ مقدّست
دارد به ضمنِ خویش همه بحر و کانِ علم

هر نکتهٔ که بود شده حل ز فکرِ تو
نامد بهر مثیلِ تو کس نکته دانِ علم

تا طائرانِ وهم همه دهر فگنی
شاهِ رُسُل گذاشت بدستت کمانِ علم

مطلعِ ثانی

باشد ز نوکِ خامهٔ تو گر زبانِ علم
فکرت ز رازِ دهر همه ترجمانِ علم

غوّاصِ فکرِ تو برون کرده همه ز قعر
هر گوهرے که بود بدریا و کانِ علم

هر گوهرے که بود به بحرِ حکم نهان
آراستی به فکر همه دکانِ علم

بُد جسمِ علم مرده بآفاتِ روزگار
گردید از تو باز سوی جسم جانِ علم

کردی به سعی صیقلِ تیغِ هنر همه
باشد همه ز فکرِ تیزیت سنانِ علم

صد خوانِ فضل از تو برے جهان کشود
باشد ز مهر و ماه فلک را دو نانِ علم

اکنون که در پناهِ تو آمد صحیح شد
در زخمِ فتنه بود همه جسم و جانِ علم

هارونِ عهد شاهِ دکن دام ملکه
دارد ز فیضِ او همه خوبی زمانِ علم

در مطلعش همه مه و مهر اند چارسو
چندان فزود از تو شها عزّ و شانِ علم

قوّت رسد به عقل ز دیوانِ تو همه
اشعارِ تو دهد همه از مشک بانِ علم

ق

از روزِ اولست همه گردشِ فلک
تا گوهرے بدست بیاید ز کانِ علم

چون افسر ید ما در گیتی ترا شها
در تو باید چرخ همه عز و شان علم

دانست آسمان که ازین خوبتر نه بود
هرگوهرے که بود بهر بحر و کان علم

هر آنچه که بد ز عنایات ایزدی
منزل شد ز نسبت ذاتت بشان علم

اکنون زنند کوس فتح مندی هنر
آخر شده بعهد تو دور زیان علم

مانی بدهر تا ابد ور همه نشاط
وابسته شد به عهد متین تو جان علم

نوروز تا کند همه گیتی چو گلستان
باشد ز ابر فیض تو بحر روان علم

قصیده

از جمال روئے زیبا شد منور آئینه — کرد عکست مطلع خورشید خاور آئینه

استنارت کرد از روئے تو شاہا آن قدر — می نهد خود را بمهر و مه برابر آئینه

در نظام ملک هستی بے عدیل و بے مثال — قوت تدبیر تو کرده است کشور آئینه

میکنم تقریر از تعبیر روئے تدبیرت شها — می نهد ز احوال مملکت مدح گستر آئینه

در گمان افتاده اندر باب دانش و جهان — روئے مملکت خوب تر تا هست بهتر آئینه

حسن تدبیرت دکن را کرد چون باغ ارم — می نهد از دور مملکت شان داور آئینه

شانه ات باشد چو آره بهر قتل عاشقان — عکس ابروئے تو کرده تیغ و خنجر آئینه

در مزاج ملک تو بینند شان ایزدی — ملک تو هر آئینه از فیض داور آئینه

نامیه در عهد زرّینت خیال افزون شده — بال و پر پیدا نموده چون کبوتر آئینه

عکس رویت آئینه را کرد چندان مقتدر — شاهان دهر پیدا اندر بستر آئینه

غیر فانی کس بهست نیست غمگین خسروا — کرد دگر و روئے آن مجوول مظهر آئینه

هست آئین سکندر در همه ملک دکن — ناظران زان پیش میدارند اکثر آئینه

شوکت اسکندری دارد ہمہ عثمان علی
پیش رو دارد ازاں آں شاہ اکثر آئینہ

زیب و زینت ہست چنداں در ہمہ ملکِ دکن
مثل عشاق است اکنوں حسن پرور آئینہ

یوسفِ دوراں توئی اے خسرو گردوں حشم
روئے تو کردہ ہمسر فردوس منظر آئینہ

فانی محزوں کہ در آفات ہر دم مبتلا
می نہد ز احوال بدتر پیش داور آئینہ

سایہ ات باشد ہما تا سایۂ پرِّ ہما
کرد عکس ماہ رویت نیک اختر آئینہ

نیکیت پائندہ دارد نام نیکت در جہاں
اندریں معنی ہمانا ہست رہبر آئینہ

شوکت عثمانؓ فزائی نیز شان حیدریؓ
کردہ اند از نامِ تو عثمانؓ و حیدرؓ آئینہ

روئے تو شانِ الٰہی می نماید خلق را
گر کند ظاہر ہمہ شان سکندر آئینہ

حسن تدبیر تو شاہا در نظام روزگار
کرد از علم و ہنر در ملک و کشور آئینہ

آئینہ تو چیست از آثار اسکندر بہ ہر
ہست از شان الٰہی فر سرور آئینہ

منکہ مداحِ تو ہستم اے شہ گردوں جناب
بہر تو دارم ز لوحِ مدحِ دیگر آئینہ

در بنا ہست خلق آیند از ہمہ دو جہاں
مثل مرغاں کرد پیدا نیز شہپر آئینہ

۹- قصیده

در تهنیت تقریب کدخدائی شهزادگان نواب اعظم جاه میر حمایت علیخان بهادر ولیعهد
اعلیحضرت بندگان عالی هز اگزالٹڈ هائنس نواب سر میر عثمان علیخان بهادر خلد الله ملکه
و نواب معظم جاه بهادر با ملکهٔ دختر شهزادی دُرِّ شهوار سلطان عبدالمجید خان
خلیفهٔ سابق و سلطان دوم و دختر برادرش شهزادی نیلوفر که بتاریخ اوّل
ماه رجب المرجب ۱۳۵۰ هجری مطابق دوازدهم نومبر ۱۹۳۱ع میلادی
بمقام نیس در فرانس منعقد شد

تو هستی بجان میزبان خلیفه — دو فرزند تو مهمان خلیفه
ز اشهار دست تو ای فرّ داور — ز نو تازه شد گلستان خلیفه
همه جبه دادی پی قتل اعدا — بتیر اندر کمان خلیفه
چو گردون که نازد بخورشید رخشان — بنازد بتو خاندان خلیفه
ز خدمتگزاریت ای شاه گیهان — فزاید همه عزّ و شان خلیفه

شدہ دُرّۃُ التاج پورِ تو شاہا — کنوں دُرِّ شہوار کانِ خلیفہ

نبشت است بر صفحۂ دورِ عالم — یکے بنگری داستانِ خلیفہ

گل و یاسمن لالہ ہر سو شگفتہ است — چو باغ ارم خان و مانِ خلیفہ

چو مینو شدہ قصر شہزادہ شاہا — ز نیلوفر آسمانِ خلیفہ

منقش ہمہ ہفت الواحِ گیتی — تو نیکو بخوان داستانِ خلیفہ

بذکر نوائے خسروِ دورِ عالم — ہمہ جشن در خاندانِ خلیفہ

نخستیں ہوائے حوادث فسردہ — کنوں سبز شد بوستانِ خلیفہ

ہمانا بیک التفاتِ تو شاہا — ہمہ سود گشتہ زیانِ خلیفہ

ز دستت کہ در موج خیزی چو قلزم — چو گلشن شدہ خان و مانِ خلیفہ

ز رشتے دو فرزند شاہ مظفر — جناں شد ہمہ خاندانِ خلیفہ

جناں در ہمہ التفات تو شاہا — شدہ موسم گل خزانِ خلیفہ

بہ فیّاضی ابر لطفت ہمانا — شدہ ارغوان زعفرانِ خلیفہ

حمایت علیخان ولیعہد خسرو — ہمہ رونق خاندانِ خلیفہ

بہ فضل خدا با ہمہ خاندانت — شدہ متحد دودمانِ خلیفہ

حمایت علیخاں بنزد تو آید — مع دُرِّ شہوار کانِ خلیفہ

ازاں دُرِّ شہوار در خاندانت — بماند ہمہ عزّ و شانِ خلیفہ

گہے عقد شہزادگان مظفّر — بخطبہ شدہ تر زبانِ خلیفہ

همه حاکمان در همه نیس هر سو — بجشن اندرون مهمان خلیفه

چو بشنید اخبار جشن عروسی — شه هند شد مدح خوان خلیفه

دو شهزاده ات مهر و شهزادیان هم — دو ماه انداز آسمان خلیفه

در آفات ادوار چرخ ستمگر — تو هستی همه پاسبان خلیفه

بوصف تو اے خسرو دور عالم — بریزد همه دُر زبان خلیفه

شکستی همه دست جور فلک را — فزودی همه عز و شان خلیفه

بوصف تو اے مطلع مهر عظمت — عسل می بریزد دهان خلیفه

توئی آنکه از مشک لطف تو شاها — معطر شده خان و مان خلیفه

بخورشید آفات شد فضل و لطفت — کنون خسروا سائبان خلیفه

بدست تو داده است خلّاق عالم — بصد رمز و حکمت عنان خلیفه

ز تعظیم دو پور تو شد برفعت — چو عرش برین آستان خلیفه

تو دانی همه دور اسرار داور — توئی در جهان رازدان خلیفه

به لوح مه و مهر گردون نبشته — به صنعت همه عزّ و شان خلیفه

خدا از تو خوشنود و شادان محمد — که هستی همه مهربان خلیفه

ز وصفت کند عطر بیزی به محفل — بذکرت همه مشک وبان خلیفه

ز عثمان که بد شاه شاهان عالم — شده منبسط خاندان خلیفه

ز اسرار یزدان به عثمان علیخان — شده متحد دودمان خلیفه

بنسل دو عثمان خورشید عظمت	بماند ہمسر عزّ و شان خلیفہ
معظم بجاہ است شہزادہ دیگر	بنازد بدو خاندان خلیفہ
بذات ہمایون شہزادگانت	شدہ مستقل عزّ و شان خلیفہ
خدایا بہ عثمان علی خان بماند	چو یک تن دو جان خاندان خلیفہ

زفانی دریں نامہ ماند بوصفت
ہمہ مدحت خاندان خلیفہ

۱۳۴۷

گلزار عثمانی

No.	Date	No.